

Māris Leja. KRIMINĀLTIESĪBU AKTUĀLIE JAUTĀJUMI UN TO RISINĀJUMI LATVIJĀ, AUSTRIJĀ, ŠVEICĒ, VĀCIJĀ. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 1007 lpp.

Monogrāfija apstiprināta izdošanai ar Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Juridiskās zinātnes institūta padomes 2019. gada 7. janvāra lēmumu nr.1

Recenzenti:

Kristīne Strada-Rozenberga, profesore Dr.iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītāja

Diāna Hamkova, Dr.iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras docente

© Māris Leja, 2019

© Marina Selunskā, mākslinieciskais noformējums, 2019

© Tiesu namu aģentūra, 2019

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela 1 B, Rīga, LV-1007
tnagramatas.tna.lv

Tiražētājs: SIA "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9934-508-68-4

Saturs

Par grāmatu	9
Izmantotie saīsinājumi	12
Terminu skaidrojums	13
Ievads	17
I. Noziedzīga nodarījuma trīspakāpju uzbūve	21
1. Noziedzīga nodarījuma uzbūves vispārīgs raksturojums	21
2. Noziedzīga nodarījuma sastāvs	25
3. Prettiesiskums (kriminālatbildību izslēdzošu apstākļu neesamība)	32
4. Kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzoši apstākļi	37
5. Vaina	51
6. Vainu izslēdzoši apstākļi.....	62
7. Citi kriminālatbildības nosacījumi	67
II. Kriminālatbildības nosacījumu definēšanas standarts	73
1. Vispārīgās prasības noziedzīga nodarījuma definēšanai	73
2. Prasības blanketajām krimināltiesību normām.....	93
3. Prasības sankciju saturam.....	103
III. Analogijas, paražu tiesību un teleoloģiskās redukcijas aizliegums krimināltiesībās	111
1. Analogijas un iztulkošanas norobežošana	111
2. Analogijas aizlieguma robežas.....	131
3. Blanketo normu un normu ar normatīvām pazīmēm norobežošana.....	144
4. Analogija par labu personai.....	154
5. Paražu tiesību aizliegums	157
6. Teleoloģiskās redukcijas aizliegums	158
IV. Tiesību normu iztulkošana krimināltiesībās	169
1. Vispārīgs raksturojums.....	169
2. Gramatiskā (filoloģiskā) metode.....	179
3. Sistēmiskā metode.....	195

4. Vēsturiskā metode.....	212
5. Teleoloģiskā metode	216
6. Iztulkošanas metožu mijiedarbība praksē.....	232
7. Latvijas tiesu prakses apskats.....	240
8. Cītu tiesību nozaru vērtējumu ietekme uz krimināltiesībām	261
V. Nodarījuma laikā spēkā esošā likuma piemērošana un aizliegums piemērot nelabvēlīgu likumu ar atpakaļejošu spēku.....	281
1. Principa mērķis un tā piemērošanas ietvari.....	281
2. Nodarījuma noziedzīgumu reglamentējošās normas.....	283
3. Nodarījuma sodāmību reglamentējošās normas	288
4. Krimināllikuma 5.panta pirmās un trešās daļas savstarpējā saistība.....	290
5. Nodarījuma izdarīšanas laiks	291
6. Jauna likuma spēkā stāšanās nodarījuma izdarīšanas laikā	300
7. Noziedzīgi nodarījumi pret cilvēci, mieru un kara noziegumi	311
VI. Labvēlīga likuma atpakaļejošs spēks.....	315
1. Vispārīgs raksturojums.....	315
2. Jauna tiesiskā stāvokļa radīšana un iepriekšējā tiesiskā stāvokļa precizēšana	323
3. Pagātnes notikumi pirms jaunā likuma spēkā stāšanās	326
4. Labvēlīga likuma noteikšanas principi.....	328
5. Pastarpinātie krimināllikuma grozījumi	345
6. Labvēlīga likuma piemērošanas robežas laikā	350
7. Likumā paredzētie izņēmumi	354
VII. Labvēlīgāka likuma atpakaļejošs spēks attiecībā uz normām ārpus krimināllikuma	357
1. Vispārīgs raksturojums.....	357
2. Latvijas tiesu prakses apskats.....	364
3. Vācijas prakses apskats par blanketajām normām	368
4. Austrijas prakses apskats par blanketajām normām	377
5. Šveices prakses apskats par blanketajām normām	381
6. Noziedzīga nodarījuma subjekta statusa zaudēšana pēc nodarījuma izdarīšanas.....	386

VIII. Krimināllikuma spēks laikā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas kontekstā	389
1. Jēdziena "sods" atšķirīgās nozīmes	389
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses apskats	391
3. Latvijas prakses apskats	401
IX. Procesuālo normu spēks laikā un tiesu prakses maiņa ar atpakaļejošu spēku.....	405
1. Procesuālās normas	405
2. Tiesu prakses maiņa	416
X. Nodarījums kā noziedzīga nodarījuma uzbūves elements	429
1. Nodarījuma jēdziens.....	429
2. Krimināli sodāmas darbības un bezdarbības norobežošanas nozīme	439
3. Krimināli sodāmas darbības un bezdarbības norobežošanas kritēriji.....	449
XI. Cēloņsakarība	479
1. Cēloņsakarība Latvijas krimināltiesību teorijā (kritika)	479
2. Cēloņsakarības teoriju apskats	487
3. Cēloņsakarības pārbaude tiesu praksē	495
4. Ekvivalences jeb nosacījumu teorijas principi	509
5. Cēloņsakarības veidi	532
6. Mācība par objektīvo pieskaitīšanu (noziedzīga nodarījuma sastāvam).....	536
7. Cēloņsakarības pārbaude tīšos noziedzīgos nodarījumos ar aktīvām darbībām.....	554
8. Cēloņsakarība noziedzīgos nodarījumos aiz neuzmanības ar aktīvām darbībām.....	564
9. Cēloņsakarība noziedzīgos nodarījumos bezdarbības formā.....	583
10. Cēloņsakarība kolektīvi pieņemtos lēmumos.....	620
11. Vairāku personu kopīga neuzmanīga darbība	633
12. Zinātniski strīdi par cēloņsakarību	638
XII. Cēloņsakarība un normas aizsardzības mērķis	647
1. Normas aizsardzības mērķa vispārīgs raksturojums.....	647
2. Ceļu satiksmes noteikumu aizsardzības mērķis (noziedzīgie nodarījumi ceļu satiksmē)	650

3. Normas aizsardzības mērķis noziedzīgos nodarījumos pret dzīvību un veselību (cietušā līdzatbildības nozīme).....	661
4. Līdzdalība citas personas pašapdraudējumā un citas personas apdraudēšana ar viņas piekrišanu (norobežošana)	665
5. Līdzdalība citas personas pašapdraudējumā – nesodāmības robežu vispārīgs raksturojums.....	680
6. Līdzdalība citas personas pašapdraudējumā – tiesu prakses apskats.....	690
7. Citas personas apdraudēšana ar viņas piekrišanu – nesodāmības robežu vispārīgs raksturojums	713
8. Citas personas apdraudēšana ar viņas piekrišanu – tiesu prakses apskats.....	728
9. Cietušā un citu personu nepareiza rīcība pēc miesas bojājumu iegūšanas	738
XIII. Atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums	761
1. Krimināllikuma 23.panta pirmā daļa.....	761
2. Atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma robežu noteikšanas nozīme	765
XIV. Ilgstošs noziedzīgs nodarījums	773
1. Ilgstoša noziedzīga nodarījuma pazīmes	773
2. Ilgstošu un noziedzīga stāvokļa noziedzīgu nodarījumu norobežošana.....	788
3. Atsevišķa ilgstoša noziedzīga nodarījuma robežas	793
4. Ilgstošs noziedzīgs nodarījums un <i>ne bis in idem</i> princips.....	799
5. Kaitīgo seku summēšanas (apvienošanas) pieļaujamības robežas	806
XV. Turpināts noziedzīgs nodarījums Vācijas praksē.....	809
1. Vispārīgs raksturojums.....	809
2. Objektīvās pazīmes	815
3. Subjektīvās pazīmes (vienots nodoms)	823
4. Turpināts noziedzīgs nodarījums un <i>ne bis in idem</i> princips.....	838
5. Atteikšanās no turpināta noziedzīga nodarījuma konstrukcijas.....	843
XVI. Turpināts noziedzīgs nodarījums Šveices un Austrijas praksē	849
1. Šveices tiesu prakses apskats	849
2. Austrijas tiesu prakses apskats	855

XVII. Turpināts noziedzīgs nodarījums Latvijas praksē	861
1. Vispārīgs raksturojums.....	861
2. Tiesu prakses apskats	871
3. Turpināta noziedzīga nodarījuma konstrukcijas perspektīvas Latvijā	882
XVIII. Vairāku darbību kopums kā viens nodarījums	885
1. Latvijas un ārvalstu prakses vispārīgs apskats	885
2. Atšķirības no turpināta noziedzīga nodarījuma	891
3. Izteikti personisku tiesību labumu aizskārums.....	907
Zusammenfassung.....	911
Izmantotie avoti.....	919
1. Literatūra.....	919
2. Tiesību akti.....	934
3. Judikatūra un tiesu prakse	937

Par grāmatu

K.Strada-Rozenberga

profesore Dr.iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītāja

Māra Lejas sagatavotā Latvijas apstākļiem un iepriekšējai praksei neraksturīgi apjomīgā monogrāfija pamatā veltīta krimināltiesību vispārīgās daļas jautājumiem, skarot arī atsevišķus krimināltiesību sevišķās daļas un procesuālo krimināltiesību (kriminālprocesa) jautājumus. Monogrāfija raksturojas ar augstu zinātniskās izpētes pakāpi. Izvirzītie jautājumi aplūkoti Latvijai līdz šim neraksturīgā manierē, izmantojot arī jaunus terminus un dažkārt pārskatot ierasto terminoloģiju. To analizē autors plaši izmantojis Latvijas un ārvalstu (pamatā Vācijas, Austrijas, Šveices) autoru teorētiskos pētījumus un prakses materiālus, savijot apskatāmo jautājumu dažādo skatījumu vienā kopumā. Teorētisko nostādņu ilustrācijai ļoti veiksmīgi izmantoti prakses materiāli.

Autors prasmīgi ieskicējis aktuālu problemātiku un diskutējamus jautājumus, nevairoties paust savu personisko, bieži vien Latvijas krimināltiesību teorijai, krimināltiesiskajām normām un to piemērošanas praksei kritisku, viedokli. Tādējādi radīts nozīmīgs pamats tālāku diskusiju veicināšanai, kas prognozējami nozīmīgi varētu sekmēt krimināltiesiskās zinātnes, tiesību un tiesībpiemērošanas jautājumu attīstību Latvijā. Vairāki autora izvirzītie apgalvojumi un priekšlikumi atzīstami par būtiski novatoriskiem un dažkārt par pozitīvā veidā izaicinošiem, kas tā vien mudina iesaistīties diskusijā un jautājumu tālākā izpētē, tādējādi sekmējot Latvijas apstākļiem atbilstošu un kopējā tiesiskā, to vidū krimināltiesiskajā sistēmā iederīgu risinājumu radīšanu. Kā spilgtus, iespējams, personiskās intereses noteiktus, piemērus var minēt atzinumu par kriminālatbildības noilguma un cietušā pieteikuma nepieciešamības kriminālprocesa uzsākšanā piederību procesuāli tiesiskajām normām. Tāpat padziļinātu interesi izraisa jautājums par tiesību normu skaidrības nozīmi, izvērtējot jautājumu par iespējamo kriminālatbildību to pārkāpšanas gadījumā, kaitējuma nodarīšanas ar personas piekrišanu vai izpildot tās lūgumu atbilstības "prettiesiskuma" prasībai izvērtējumu u.c. monogrāfijā skatītie jautājumi.

Autora izdarītajiem secinājumiem un priekšlikumiem, kas, kā jau minēts, daudzkārt ir Latvijas situācijā novatoriski un "drosmīgi", var arī nepiekrīst vai par tiem diskutēt, taču tie ir vērā ņemami un nav ignorējami, jo ir stingri teorijā (pamatā ārvalstu) balstīti un ar prakses piemēriem bagātīgi ilustrēti.

Atzīstams, ka monogrāfijā izvēlēta jautājumu apskates "dziļuma", izklāsta veida un diskusijai izvirzīto jautājumu īpatsvara dēļ tā vairāk ieinteresēs lasītājus ar jau esošām zināšanām krimināltiesību jomā vai arī tos, kuriem nepieciešams kāda atsevišķa jautājuma padziļināts, uz diskusiju rosinošs apskats. Tomēr šī monogrāfija kā pārdomas rosinošs avots noteikti var būt noderīga arī studējošajiem, kurus interesē krimināltiesību padziļināta apgūšana, kā arī krimināltiesību praktiskajā piemērošanā iesaistītajiem, krimināltiesību tiesību normu izstrādātājiem un krimināltiesību zinātņu pētniekiem, kas ieinteresēti jomas plašākā un dziļākā skatījumā.

Grāmatas lasīšana nav prognozējama kā viegla, tā vairāk solās būt kā izaicinājums savai izturībai, spriestspējai, dažādu viedokļu pieņemšanai, analīzei un kā pamudinājums domāt, analizēt, diskutēt un veidot savus uzskatus.

Šīs grāmatas lasītājiem izsakāms priekšlikums šo izaicinājumu pieņemt un pamudinājumam atsaukties.

Diāna Hamkova

Dr.iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras docente

Māra Lejas darbs ir veltīts tādiem krimināltiesību jautājumiem kā krimināl-atbildību izslēdzoši apstākļi, vaina, analogijas aizliegums krimināltiesībās, tiesību normu iztulkošana, nodarījuma spēks laikā, cēloņsakarība, atsevišķs vienots noziedzīgs nodarījums u.c.

Darbs satur plašu teorētisko materiālu, kas atspoguļo Latvijas, Vācijas, Šveices un Austrijas tiesībzinātnieku atziņas, kā rezultātā pētījums sniedz salīdzinošu pārskatu par krimināltiesību institūtiem minētajās valstīs.

Viena no Māra Lejas darba galvenajām vērtībām ir visai plašais prakses materiāls, kas bagātīgi izmantots teorētisko atziņu ilustrēšanai. Darbā ir apkopota Latvijas, Austrijas, Vācijas un Šveices tiesu prakse, tāpat plaši izmantoti Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi. Praktizējošiem juristiem īpaši interesanta un noderīga būs pētījumā ietvertā argumentācija, analizējot tiesu praksi. Detalizētais argumentācijas apraksts ļauj izsekot ne vien lietas būtībai, bet arī dod iespēju izprast abstraktās juridiskās tēzes veidošanās gaitu. Komparatīvā analīze lasītājam ļaus paplašināt redzējumu, kā arī smelties idejas normatīvā regulējuma pilnveidošanai.

Kopumā Māra Lejas darbs ir fundamentāls pētījums par Latvijas krimināltiesībās maz aplūkotiem jautājumiem. Pētījums būs labs materiāls krimināltiesiskās domas tālākai attīstībai un prakses pilnveidei.

Ņemot vērā pētījuma augsto teorētisko līmeni, kā arī dažkārt izmantoto terminoloģiju, kas ir atšķirīga nekā Latvijas krimināltiesībās izmantotā, grāmata galvenokārt būs noderīga studentiem ar priekšzināšanām tiesību zinātnē, tiesību zinātniekiem un praktizējošiem juristiem.

Lai arī grāmata ir uzrakstīta krimināltiesībās, tajā aplūkoto jautājumu loks padara to par interesantu lasāmvielu arī citu tiesību nozaru pārstāvjiem.